

2PL403 Sociologie politiky

Pojetí a vnímání rasismu v České republice

Markéta Novotná

Obsah

Obsah.....	2
1 Úvod.....	3
2 Rasismus.....	4
2.1 Další vymezení rasismu a příbuzných pojmů	5
3 Rasismus v České republice v diachronní perspektivě	6
3.1 Tradice českého rasismu	6
3.2 Současný stav	8
3.3 Projevy násilí.....	9
3.4 Legislativa a občanské aktivity	11
4 Závěr.....	13
5 Zdroje	14
5.1 Literatura	14
5.2 Internetové stránky.....	14

1 Úvod

S pojmem rasismus nebo s jeho praktickými projevy se zřejmě setkal každý. Jak se rasismus v průběhu dějin formoval a co přesně si pod ním představit, již není tak jednoznačné. Následující práce si klade za cíl na tyto otázky odpovědět a aplikovat je na Českou republiku.

Po počátečním nadefinování pojmů se věnuji vnímání rasismu na území dnešní České republiky. Nevěnuji se jen současnému stavu a konkrétním projevům rasismu z posledních let, ale také historii se zaměřením na 19. a 20. století. Cílem je ukázat, že rasistické chování není záležitostí novou, ale naopak. Upozornit se snažím na zamlčování projevů rasismu ze strany historiků.

Poukazuji na fakt, že zatímco násilný rasismus je záležitostí okrajovou, skrytý rasismus je velmi rozšířený. Dále analyzuji legislativní oporu pro boj s rasismem a diskriminací a opatření ze strany státu a nevládních organizací. Upozorňuji na klady i zápory a nastiňuji možné řešení nelehké situace.

S vědomím, že rasismus je mnohovrstevnatý problém, se snažím o jeho stručnou systematickou analýzu, jelikož dostupné zdroje jsou většinou úzce zaměřené (např. na popis současné situace nebo na legislativu). Jako zdroj jsem využívala především monografie o rasismu (Fredrickson, G.M. *Rasismus: stručná historie*), oficiální analýzy (Člověk v tísni. Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006) a novinové články.

2 Rasismus

Význam pojmu rasa v dnešním slova smyslu, tedy rasa jako skupina lidí obývajících stejnou zemi a sdílejících podobnou fyzickou charakteristiku, se objevuje poměrně pozdě. Jedním z prvních dokladů je heslo z francouzského akademického slovníku z roku 1835. Z této informace však nelze vyvodit závěr, že se rasismus dříve projevoval, jelikož pojem rasa nebyl definovaný.¹

Rasismus jako ideologie, která hlásá propojenost intelektuální a kulturní vyspělosti s biologickými předpoklady,² dosáhl podle G. Fredricksona vrcholu ve 20. století. Když hovoří o 'otevřeně rasistických režimech', má na mysli zejména období rasové segregace v USA, nacistický režim v Německu a politiku apartheidu v JAR. Zatímco moderní forma rasismu s propracovaným teoretickým aparátem je podle něj západního původu, zárodky rasismu (bez nároků na jeho definici) se objevují již v pozdním středověku v souvislosti s náboženským fanatismem (chybí biologický rozměr).³

Za rasismus ještě nelze označit náboženské předsudky vůči jinověrcům, které lze odstranit konverzí ke 'správné' víře. První náznaky rasismu ve objevují až v přístupu křesťanů k židům. Židům byly postupem času přičítány na vrub nejrůznější katastrofy (mor), čímž byli postaveni naprosto mimo společnost. Vyloženě rasistické pozadí měla španělská politika 'čistoty krve' v 15. století. Celá etnika byla na jejím základě označena za méněcenná s tím, že asimilace či konverze byla vyloučená, jelikož nedostatky etnik byly vrozené. Z náboženské netolerance se pozvolna stával rasismus.⁴

Kořeny moderního (vědeckého) rasismu spadají do období osvícenství, kdy C. Linné přichází z fyzickou typologií lidských ras, kterým přisuzuje určité vlastnosti. Nezanedbatelný vliv má i rozvíjející se neoklasické pojetí krásy, romantismus a nacionalismus. Např. H. Arendtová vnímá rasismus jako snahu aristokratické 'rasy' vyrovnat se s třetím stavem a idejemi Velké francouzské revoluce.⁵

¹ BUDIL, I.T. Historické proměny rasové teorie a ideologie. In: BUDIL, I.T. a kol. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*. Plzeň: Katedra antropologie, Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2005, s. 10

² Tamtéž, s. 9

³ FREDRICKSON, G.M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003, s. 15-23

⁴ FREDRICKSON, G.M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003, s. 28-43

⁵ BUDIL, I.T. Historické proměny rasové teorie a ideologie. In: BUDIL, I.T. a kol. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*. Plzeň: Katedra antropologie, Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2005, s. 11-12; FREDRICKSON, G.M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003, s. 52-54

Za 'otce' moderní rasistické ideologie je považován francouzský hrabě A. de Gobineau, jehož dílo⁶ došlo nesmírné obliby. Základní teze jeho učení jsou přesvědčení o tom, že jediné rasy jsou schopny utvářet společnost a civilizaci, že rasové vlastnosti jsou vrozené a neměnné, že rasy si nejsou rovné a jejich míšení vede ke katastrofě. Právě v posledním bodě se Gobineau odlišuje od moderního rasismu, jelikož je přesvědčen o tom, že čisté rasy již byly nevratně zničeny (naproti tomu např. nacismus o čistou rasu usiloval).⁷

2.1 Další vymezení rasismu a příbuzných pojmů

Termín rasismus se v současné době mnohdy používá chybně. Nežádá se jeho význam zaměňují s xenofobií či kulturalismem. Xenofobie, neboli nepřátelství ke všemu cizímu, případně strach nebo obavy z neznámého, s rasismem úzce souvisí a může se stát jeho východiskem, ovšem nejedná se o totéž (xenofobie např. vůbec neoperuje s dědičností). Kulturalismus (kulturní partikularismus) představuje neschopnost nebo neochotu akceptovat kulturní odlišnosti. Od rasismu se liší tím, že připouští možnost asimilace. Hranice mezi oběma pojmy je však poměrně vágní (při úzké definici kultury se z ní může stát synonymum rasy). Pro rasistickou ideologii je v každém případě klíčový fakt, že etnicko-kulturní rozdíly se považují za vrozené, a tedy nezměnitelné a trvalé.⁸

S rasismem se v současnosti velmi často spojuje pojem rasové diskriminace, na jejímž základě jsou jednotlivci či skupiny obyvatel znevýhodňováni kvůli své rase, barvě pleti či etnickému původu. Poměrně novým termínem je pak pozitivní rasová diskriminace, jejímž cílem je tyto znevýhodněné, často sociálně slabé, občany podpořit (např. snadnější přístup k vzdělání či zaměstnání).⁹

⁶ GOBINEAU, A. *O nerovnosti lidských plemen*. Praha: Orbis, 1942

⁷ ČERNÝ, V. *Rasismus, jeho základy a vývoj*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 47-49

⁸ FREDRICKSON, G.M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003, s. 18-20

⁹ WOLF, J. *Člověk a jeho svět. II., Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Praha: Karolinum, 2000, s. 131

3 Rasismus v České republice v diachronní perspektivě

Násilné útoky s rasistickým podtextem, pravicový extremismus či systematický zájem o rasismus ze strany médií, vlády, politických stran, občanských hnutí a nejrůznějších organizací jsou v současném měřítku poměrně novým fenoménem. V menším rozsahu se ovšem objevovaly i hluboko v naší historii.¹⁰

3.1 Tradice českého rasismu

D. Čaněk ve svém výzkumu, v němž porovnával několik českých učebnic dějepisu, došel k závěru, že historici české dějiny často deformují, jelikož při jejich výkladu jisté události záměrně vynechávají či dezinterpretují. Problematický je podle výsledků výzkumu zejména výklad negativních aspektů českého nacionalismu včetně projevů rasismu a antisemitismu. Nedostatky této sebereflexe autor demonstruje na konkrétních příkladech, z nichž některé vybírám.

Nepostačující je, jak česká historiografie vysvětluje národnostní složení v českých zemích, které je pro pochopení rasistických tendencí klíčové. Typický je nedostatečný výklad o soužití Čechů a českých Němců,¹¹ respektive židů. Postoj Čechů k židovské menšině v 19. století vystihl K.H. Borovský, když tvrdil, že židé jako Semité nemohou být součástí českého národa. Proti myslí mu nicméně nebylo, aby se přihlásili k německví. Z vyložené nenávisti vůči židům se vyznával J. Neruda. Názory obou velkých literátů, které ve své době nebyly zdaleka výjimečné, se dnes v podstatě zamlčují.¹²

Informace týkající se tzv. hilsneriády se často omezují na konstatování, že tehdy T.G. Masaryk vystoupil proti většinovému názoru na obranu L. Hilsnera. Fakt, že onen většinový názor české společnosti byl výsostně antisemitský a domnělý viník nebyl nikdy rehabilitován, se zpravidla podrobněji nekomentuje.¹³

Antisemitismus nezmizel ani za komunistického režimu, který navenek vystupoval jako silně antifašistický. Projevem antisemitského cítění byla přetrvávající rezervovanost vůči židům, jejichž majetek nebyl nikdy restituován a jejichž zásluhy v odboji byly pomíjeny.

¹⁰ ČANĚK, D. *Národ, národnost, menšiny a rasismus*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996, s. 7

¹¹ Tamtéž, s. 46

¹² Tamtéž, s. 64-77

¹³ Tamtéž, s. 42

Židovský původ sehrál svou roli i v politických procesech. Vůči Izraeli se po počáteční podpoře vzedmula vlna antisionismu. Naopak sionismus se za normalizace vytýkal disentu.¹⁴

V současnosti nejdiskutovanějším etnikem v souvislosti s rasismem jsou Romové. Romové se podle C. Nečase v českých zemích tradičně těšili vstřícnějšímu přijetí než v okolních zemích. První projevy nevole a restrikce vstupu Romů do země se objevily až v 16. století. Důvodem byla jejich neschopnost včlenit se do společnosti. V 18. st. byla vydána řada protiromských zákonů a pronásledování Romů dosáhlo obřích rozměrů. Vnímání Romů jako hrozby bezpečnosti občanů pokračovalo i za Rakouska-Uherska. Také po vzniku Československa, které vedlo vůči menšinám velmi vstřícnou politiku, byl roku 1927 přijat zákon, jenž Romům odepíral rovnoprávné postavení s ostatními občany. Během druhé světové války zemřela naprostá většina českých Romů následkem nacistické politiky. Za komunistického režimu se problematika Romů nadále podceňovala a eliminovala na ekonomicko-sociální rozměr. Právo Romů na rozvíjení jazyka a kultury se opomíjelo. Romské problematice se věnovala mimo jiné Charta 77.¹⁵

J. Rataj systematicky upozorňuje na další bílé místo české historiografie, týkající se tzv. druhé republiky. Tento nedostatek odůvodňuje tím, že „konzervativně autoritářský a fašizující režim Česko-Slovenska s konceptem českého árijství nezapadá do tradičního českého instrumentálního, jednostranně pozitivního, demokratického, liberálního, nyní i občanského stereotypu vnímání sebe sama.“¹⁶ Důležitou roli podle něj hraje i střetnutí vědeckého bádání a politické účelovosti. Silný antisemitismus a spolupráce politických elit s fašisty jsou však nevyvratitelným faktem.¹⁷

Ačkoli projevy rasismu jsou české společnosti historicky vlastní, nejsou ani bojovníci proti rasistické ideologii záležitostí posledních let. Již v polovině 19. století vydal J.S. Tomíček spis, v němž rasismus popírá. Antropolog A. Hrdlička na základě svého výzkumu kosterních pozůstatků argumentoval ve prospěch jednotného původu lidstva, čímž oponoval existenci více ras. Vlivný byl vědecký výzkum České akademie věd a umění, který

¹⁴ MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 167

¹⁵ NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 61-84

¹⁶ RATAJ, J. Návrat a nástup. Český systémový koncept krajně pravicového řádu za druhé republiky. *Politologická revue*, 2006, č. 1, s. 54-80. ISSN 1211-0353 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z:

<http://janrataj.cz/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=7>, s. 3

¹⁷ Tamtéž

reagoval na sílící nacismus a měl jednoznačně protirasistické zaměření. Podobným směrem se ubírala řada dalších vědců či cestovatelů.¹⁸

3.2 *Současný stav*

Podle zprávy organizace ENAR¹⁹ jsou v České republice rasismu vystaveni především Romové²⁰ a cizinci s trvalým či přechodným pobytem. Tyto skupiny obyvatel se také nejčastěji potýkají s diskriminací, zejména při hledání ubytování a zaměstnání.

Mezi Romy dosahuje nezaměstnanost podle odhadů 70 %, ²¹ lokálně se blíží až 100 %.²² Diskriminace na pracovním trhu je přitom nejuceleněji podchycená (i díky implementaci směrnic EU do zákoníku práce).

Diskriminace v souvislosti s ubytováním Romů a cizinců se projevuje především vznikem nových tzv. sociálně vyloučených lokalit, čímž je integrace do většinové společnosti prakticky znemožněna. Příčinou i důsledkem této situace je, že Romové jsou stále intenzivněji vnímáni jako neplatiči a nepřizpůsobiví nájemníci.²³

Zmíněné menšiny se potýkají také s nízkou vzdělaností a zejména Romové s pokusy o segregaci. Situaci se snažil napravit nový školský zákon (2005), který zvláštní školy navštěvované takřka polovinou romských školáků nahradil školami speciálními. Cílem bylo zvýšení šancí na dokončení středního vzdělání, ovšem praktické dopady byly mizivé. Obtížnou identifikaci a řešitelnost diskriminace ve školství potvrdil svým rozsudkem i Evropský soud pro lidská práva. Výzkumy navíc potvrzují značnou míru xenofobie mezi školáky samotnými. Na vině je kromě předsudků zejména nedostatečné povědomí o menšinách, zejména Romech a Vietnamcích.²⁴

Ze zprávy vyplývá, že diskriminace není cílená a institucionalizovaná (tj. podporovaná státem), ale plyne spíše z nevšimavosti státních institucí vůči latentním projevům xenofobie a předsudkům ze strany občanů, které ovšem mohou přerůst v otevřené projevy násilí. ENAR

¹⁸ WOLF, J. *Člověk a jeho svět. II., Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Praha: Karolinum, 2000, s. 143-45

¹⁹ European Network Against Racism - Evropská síť proti rasismu

²⁰ Nejedná se o původní české Romy, z kterých přežilo nacismus pouze na 1000, nýbrž o přistěhovalce povětšinou ze Slovenska, Maďarska a Rumunska. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, s. 88

²¹ Potírání rasismu v České republice [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z:

http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/czechrepublic_cz.pdf, s. 4

²² Člověk v tísni. Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_79_1.pdf, s. 14

²³ Tamtéž, s. 4-5, 28

²⁴ Tamtéž, s. 5, s. 20-21

upozorňuje, že počet Romů i cizinců na území ČR stoupá²⁵ a obrana proti rasismu a rasové diskriminaci vyžaduje stále akutnější řešení.²⁶

3.3 Projevy násilí

Legislativa ČR zakazuje zkoumat etnický původ obětí, resp. pachatelů násilných činů. Sledovat lze pouze případný rasový motiv. Na základě dostupných statistik se míra rasově motivovaného násilí od 90. let do roku 2005 nezvyšovala, počet rasově či nenávislně motivovaných trestných činů dokonce klesal.²⁷ Úplná a vyčerpávající data však neexistují.

S postupným utvářením pluralitního politického systému v polistopadové době se objevují i pokusy institucionalizovat se ze strany pravicových radikálů, kořeny jejichž aktivit lze vystopovat již před rokem 1989. Zřejmě nejviditelnějším aktérem ultrapravice byli v 90. letech republikáni pod vedením M. Sládka (SPR-RSČ). Sládkovy slovní výpady proti Romům byly legendární. Republikáni usilovali o znovuzavedení domovského práva, přezkum opodstatněnosti sociálních dávek pro Romy či zákaz výhradně romských politických stran. Antisemitismus se u nich projevoval okrajově.²⁸

Vedle institucionalizovaných politických stran se ultrapravice projevuje v rámci politických hnutí, zájmových skupin či subkultur (např. Národní odpor).²⁹ Nezáměr o oficiální registraci je pochopitelný – pouze registrovanou organizaci lze ze zákona zrušit. Skupinu lidí operující v ilegalitě postavit mimo zákon nelze. Postihnutí mohou být jen její podporovatelé nebo propagátoři.³⁰

Obtížnost boje proti ultrapravici a jejím rasistickým výpadům dokazuje např. soud s Dělnickou stranou (DS), při němž se stát potýkal mimo jiné s nedostatky v zákonodárství.³¹ Ani konečný verdikt o zrušení DS však jejím bývalým členům neznemožnil další činnost, pouze je donutil působit pod jinou hlavičkou (Dělnická strana sociální spravedlnosti).³²

²⁵ Počet Romů se k roku 2009 odhadoval na 250 000-350 000, počet cizinců na zhruba 430 000. Rasismus v ČR. In: Evropská síť proti rasismu [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://enar.helcom.cz/rasismus-v-cr/>

²⁶ Rasismus v ČR. In: Evropská síť proti rasismu [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://enar.helcom.cz/rasismus-v-cr/>

²⁷ Člověk v tísni. Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_79_1.pdf, s. 33-34

²⁸ MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 223

²⁹ Podrobněji viz MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2003.

³⁰ Člověk v tísni. Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_79_1.pdf, s. 33

³¹ Dělnická strana navazuje na Hitlera, řekl soud a rozpustil ji. In: lidovky.cz [online]. [cit. 2012-03-10].

Dostupné z: http://www.lidovky.cz/delnicka-strana-navazuje-na-hitlera-rekl-soud-a-rozpustil-ji-pri-ln_domov.asp?c=A100217_100848_ln_domov_mk

³² Nový začátek. In: Dělnická strana [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://delnicka-strana.cz/>

K řadě rasově motivovaných útoků s následkem ublížení na zdraví či smrti došlo již v 90. letech.³³ V současnosti rozvířil vody českých médií zejména žhářský útok z Vítkova (2009), jehož aktéři byli za ublížení na zdraví s trvalými následky exemplárně potrestáni vězením ve výši 20-22 let.³⁴ Podmíněné tresty padly za žhářský útok v Ostravě z roku 2010, při němž nebyl nikdo zraněn.³⁵ Podobné incidenty se v roce 2011 staly také v Býchorech na Kolínsku³⁶ a v Krtech na Rakovnicku.³⁷ K ublížení na zdraví dochází ojedinele také následkem útoku pravicových radikálů (např. útok na Romy v Havířově).³⁸

Rasistické útoky ovšem mohou mít původce i u menšiny. Deseti lety vězení byl za rasistický násilný útok na 'neromského' chlapce potrestán šestnáctiletý Rom. Exemplární rozsudek vyvolal smíšené reakce vzhledem k nízkému věku a imbecilitě pachatele.³⁹ Až dva roky vězení hrozí třem Romům za rasistický útok na řidiče trolejbusu.⁴⁰ Oba případy z roku 2011 doplňuje útok dvou Romů mačetou na hosty baru v Novém Boru, který podnítl vlnu násilí na severu Čech. Tento incident však policie nevyšetřuje jako rasově motivovaný.⁴¹

Ačkoli násilné rasistické útoky jsou spíše výjimkou, negativní vnímání zejména romského etnika marginální není. Důkazem skrytého rasismu je např. výzkum agentury STEM z roku 2006, z něhož vyplývá, že 67 % občanů má k Romům negativní vztah. Jiná

³³ Podrobněji viz MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 429-32

³⁴ Nadosmrti zmrzčili Natálku z Vítkova, teď chtějí nižší tresty. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/nadosmrti-zmrzacili-natalku-z-vitkova-ted-cteji-nizsi-tresty_208154.html; Za žhářský útok na Natálku si pachatelé odsedí 20 a 22 let. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/za-zharsky-utok-na-natalku-si-pachatele-odsedi-20-a-22-let_183921.html

³⁵ Matka a syn dostali za žhářský útok na Romy podmínku. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/matka-a-syn-dostali-za-zharsky-utok-na-romy-podminku_188290.html

³⁶ Do domu Romů na Kolínsku někdo vhodil pochodeň. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/do-domu-romu-na-kolinsku-nekdo-vhodil-pochoden_206691.html

³⁷ Policie pátrá po podezřelém ze žhářského útoku. Bezvýsledně. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/policie-patra-po-podezrelem-ze-zharskeho-utoku-bezvysledne_209532.html

³⁸ Soud potrestal osm lidí za lynčování Romů. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/soud-potrestal-osm-lidi-za-lyncovani-romu_194704.html

³⁹ Šestnáctiletý Rom dostal za zbití jiného chlapce deset let. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/sestnactilety-rom-dostal-za-zbiti-jineho-chlapce-deset-let_186966.html; Rom dostal exemplární trest. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/rom-dostal-exemplarni-trest_187007.html

⁴⁰ Trojice Romů napadla řidiče MHD a je obviněna z rasismu. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/trojice-romu-napadla-ridice-mhd-a-je-obvinena-z-rasismu_205699.html

⁴¹ Mačetový útok v Novém Boru policie přehodnotila na pokus o vraždu. In: iDNES.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/macetovy-utok-v-novem-boru-policie-prehodnotila-na-pokus-o-vrazdu-1ct-/krimi.aspx?c=A111209_162502_liberec-zpravy_alh

anketa uvádí, že Roma by za souseda nechtělo 75 % lidí (proti židům se vymezilo pouze 6 %).⁴²

3.4 Legislativa a občanské aktivity

Neutěšenou situaci se snaží vyřešit jak stát, tak nevládní organizace. Z výzkumů však vyplývá, že účinnost vládních opatření je značně omezená, jelikož jsou špatně cílená a nepřinášejí řešení pravých příčin problémů. Vedle legislativy je potřebná také osvětová kampaň v široké společnosti. Je nutné eliminovat převládající názor, že menšiny jsou zdrojem konfliktů, a šířit povědomí, že pro naši společnost mohou být přínosem a obohacením. Takové kampaně jsou však nákladné a pro většinového voliče zpravidla nepříliš lákavé, jelikož peníze mají být vynaložené ve prospěch jiných. Celá situace je tedy začarovaným kruhem.

Přesto se v posledních letech rozšiřuje nejen okruh přijaté legislativy (často ve spolupráci EU), ale přibývají i aktivity nestátního sektoru. ČR je navíc vázána mezinárodní legislativou (OSN, EU). Právě ze zahraničí však často zaznívá kritika českého přístupu k menšinám.⁴³

Pozitivním krokem bylo bezesporu přijetí tzv. antidiskriminačního zákona v roce 2009.⁴⁴ K další legislativě bojující proti diskriminaci menšin patří např. zákon o právu na slučování rodin (2005), zákaz diskriminace v přístupu ke vzdělání (2005), novela zákona o státní podpoře sociálně nejslabších (2006), zákon o inspekci práce (2006) či zákon o právním postavení státních příslušníků třetích zemí (2006). Rasově motivované trestné činy jsou podle zvláštní části trestního zákona důvodem pro obzvláště tvrdý postih.⁴⁵

Státní iniciativu doplňují neziskové organizace, které, ačkoli samy přiznávají nedostatečnost svých aktivit, plní především tři funkce: kontrolní (vůči státním zásahům),

⁴² Člověk v tísni. Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_79_1.pdf, s. 34

⁴³ Např. Česko se ocitlo pod palbou kritiky za násilné činy proti Romům. In: eurozpravy.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://zahranici.eurozpravy.cz/evropa/44670-cesko-se-ocitlo-pod-palbou-kritiky-za-nasilne-ciny-proti-romum/>; LAUBEOVÁ, L. Institucionální rasismus a jeho příklady v České republice. In: MACHALOVÁ, T. a kol. *Lidská práva proti rasismu*. Brno: Doplněk, 2001, s. 127

⁴⁴ Rasismus v ČR. In: Evropská síť proti rasismu [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://enar.helcom.cz/rasismus-v-cr/>

⁴⁵ Potírání rasismu v České republice [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/czechrepublic_cz.pdf, s. 5, Člověk v tísni. Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_79_1.pdf, s. 7

informační (doplnění nedostatečné osvěty ze strany médií) a praktickou (asistence, vzdělávání, rekvalifikační kurzy a bezplatná právní pomoc pro menšiny).⁴⁶

Neziskové organizace označují boj proti diskriminaci za poměrně novou oblast českého práva, v čemž spatřují riziko. L. Laubeová naopak tvrdí, že český právní řád poskytuje dostatečnou ochranu proti rasismu. Poukazuje však na nedostatky při uplatňování právních postihů v praxi.⁴⁷ Za zmínku stojí soud z konce roku 2011 s rapery, kteří ve své písni 'Konečný řešení' explicitně vyzývají k násilným útokům až usmrcení určitých skupin obyvatelstva (bezdomovců, Romů, Ukrajinců, homosexuálů...). Soudce je zprostil viny s ohledem na svobodu projevu a uměleckou nadsázku.⁴⁸

Vedle efektivního prosazování stávajících právních norem jsou klíčové osvětové a výukové programy, které by ve společnosti šířily atmosféru nepřijatelnosti rasismu a diskriminace. Přispět musí nejen politici, úředníci, policisté, učitelé, média nebo rodičové, ale široká veřejnost včetně menšin samotných.⁴⁹

⁴⁶ Potírání rasismu v České republice [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/czechrepublic_cz.pdf, s. 6. Podrobný seznam organizací, na které je možné se obrátit při setkání s rasismem poskytuje např. Rasismus v ČR. In: Evropská síť proti rasismu [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://enar.helcom.cz/rasismus-v-cr/>

⁴⁷ LAUBEOVÁ, L. Institucionální rasismus a jeho příklady v České republice. In: MACHALOVÁ, T. a kol. *Lidská práva proti rasismu*. Brno: Doplněk, 2001, s. 140, Potírání rasismu v České republice [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/czechrepublic_cz.pdf, s. 7

⁴⁸ Žalobce připomněl Českou sodu a soud trio ostrých raperů osvobodil. In: iDNES.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zalobce-pripomnel-ceskou-sodu-a-soud-trio-ostrych-raperu-osvobodil-1p9-/krimi.aspx?c=A111129_155059_krimi_cen

⁴⁹ LAUBEOVÁ, L. Institucionální rasismus a jeho příklady v České republice. In: MACHALOVÁ, T. a kol. *Lidská práva proti rasismu*. Brno: Doplněk, 2001, s. 140

4 Závěr

Rasismus je složitá problematika, která si vyžaduje detailní studium. Historický exkurz dokázal, že na území České republiky nejsou projevy rasismu novinkou, ovšem teprve nedávno se začaly systematicky řešit legislativní cestou. První republiku, k menšinám poměrně vstřícnou, vystřídala otevřeně antisemitská druhá republika a komunistický režim s poněkud laxním přístupem. V polistopadovém režimu se lidé s rasistickými názory měli možnost oficiálně sdružovat v pravicově radikálních stranách či hnutích.

Přestože média informují o rasově motivovaném násilí (také ze strany menšin vůči většině), vyplývá z analýz, že klíčovým problémem je latentní rasismus. To si uvědomuje jak stát, tak neziskové organizace, které proti rasismu bojují zákony a iniciativami pro širokou veřejnost. Úspěch těchto aktivit je však omezený. Formální rámec boje proti rasismu je podle odborníků dostačující, selhává však jeho převedení do praxe.

Řešení tedy spíše než v nových iniciativách spočívá v důsledném provádění a systematickém propojení těch stávajících. Klíčový je celospolečenský dialog a vzájemné poznání, do něhož se zapojí i samotné menšiny. Minority nesmí mít pocit vyloučení a nezájmu, majorita musí vidět, že pomoc menšinám bude mít kladný dopad i na ni. Média by měla dbát na nezveličování ojedinělých projevů rasistického násilí a soustředit se na podstatu problému.

Hlavním přínosem práce je souhrnná analýza nejdůležitějších aspektů rasismu v České republice, demonstrována na konkrétních příkladech s odkazy na podrobnější zdroje, a propojení současného pojetí rasismu s pohledem do historie. Jsem přesvědčená, že pokud si nevyjasníme vlastní dějiny, těžko pochopíme své nynější problémy.

5 Zdroje

5.1 Literatura

BUDIL, I.T. Historické proměny rasové teorie a ideologie. In: BUDIL, I.T. a kol. *Dějiny, rasa a kultura: sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras*.

Plzeň: Katedra antropologie, Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2005, s. 8-32.

ISBN 80-903412-4-1

ČANĚK, D. *Národ, národnost, menšiny a rasismus*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-94-3

ČERNÝ, V. *Rasismus, jeho základy a vývoj*. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-85885-69-7

FREDRICKSON, G.M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003.

ISBN 80-7341-124-5

GOBINEAU, A. *O nerovnosti lidských plemen*. Praha: Orbis, 1942

LAUBEOVÁ, L. Institucionální rasismus a jeho příklady v České republice.

In: MACHALOVÁ, T. a kol. *Lidská práva proti rasismu*. Brno: Doplněk, 2001, s. 124-145.

ISBN 80-7239-099-6

MAREŠ, M. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2003.

ISBN 80-86598-45-4

NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-559-4

WOLF, J. *Člověk a jeho svět. II., Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*.

Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0099-4

5.2 Internetové stránky

Česko se ocitlo pod palbou kritiky za násilné činy proti Romům. In: eurozpravy.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/44670-cesko-se-ocitlo-pod-palbou-kritiky-za-nasilne-ciny-proti-romum/>

Člověk v tísní. Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006 [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z:

http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_79_1.pdf

Dělnická strana navazuje na Hitlera, řekl soud a rozpustil ji. In: lidovky.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/delnicka-strana-navazuje-na-hitlera-rekl-soud-a-rozpustil-ji-pri-/ln_domov.asp?c=A100217_100848_ln_domov_mk

Do domu Romů na Kolínsku někdo vhodil pochodeň. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/do-domu-romu-na-kolinsku-nekdo-vhodil-pochoden_206691.html

Mačetový útok v Novém Boru policie přehodnotila na pokus o vraždu. In: iDNES.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/macetovy-utok-v-novem-boru-policie-prehodnotila-na-pokus-o-vrazdu-1ct-/krimi.aspx?c=A111209_162502_liberec-zpravy_alh

Matka a syn dostali za žhářský útok na Romy podmínku. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/matka-a-syn-dostali-za-zharsky-utok-na-romy-podminku_188290.html

Nadosmrti zmrzčili Natálku z Vítkova, teď chtějí nižší tresty. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/nadosmrti-zmrzacili-natalku-z-vitkova-ted-chteji-nizsi-tresty_208154.html; Za žhářský útok na Natálku si pachatelé odsedí 20 a 22 let. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/za-zharsky-utok-na-natalku-si-pachatele-odsedi-20-a-22-let_183921.html

Nový začátek. In: Dělnická strana [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://delnicka-strana.cz/>

Policie pátrá po podezřelém ze žhářského útoku. Bezvýsledně. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/policie-patra-po-podezrelem-ze-zharskeho-utoku-bezvysledne_209532.html

Potírání rasismu v České republice [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/czechrepublic_cz.pdf

Rasismus v ČR. In: Evropská síť proti rasismu [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://enar.helcom.cz/rasismus-v-cr/>

RATAJ, J. Návrat a nástup. Český systémový koncept krajně pravicového řádu za druhé republiky. *Politologická revue*, 2006, č. 1, s. 54-80. ISSN 1211-0353 [online].

[cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://janrataj.cz/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=7>

Soud potrestal osm lidí za lynčování Romů. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10].

Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/soud-potrestal-osm-lidi-za-lyncovani-romu_194704.html

Šestnáctiletý Rom dostal za zbití jiného chlapce deset let. In: Týden.cz [online].

[cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/sestnactiletý-rom-dostal-za-zbiti-jineho-chlapce-deset-let_186966.html; Rom dostal

exemplární trest. In: Týden.cz [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z:

http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/rom-dostal-exemplarni-trest_187007.html

Trojice Romů napadla řidiče MHD a je obviněna z rasismu. In: Týden.cz [online].

[cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/rasismus-v-cesku/trojice-romu-napadla-ridice-mhd-a-je-obvinena-z-rasismu_205699.html

Žalobce připomněl Českou sodu a soud trio ostrých raperů osvobodil. In: iDNES.cz [online].

[cit. 2012-03-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zalobce-pripomnel-ceskou-sodu-a-soud-trio-ostrych-raperu-osvobodil-1p9-/krimi.aspx?c=A111129_155059_krimi_cen